

**KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARNI O'QISHGA
BO'LGAN MUNOSABATINI**

Gulhayo Umarova Murodiljonovna
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Boshlang'ich ta'lim fakulteti o'qituvchisi
gulhayoumarova03@gmail.com

Kayumxo'jayeva Fazilat Dilshod qizi
Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya. Maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarning o'qish faoliyati, qiziqish va harakatchanligi, ulardagi aqliy taraqqiyot rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar, o'quvchilarda qiziqishlar, aqliy taraqqiyot rivojlanishi va ularning ahamiyati haqida ma'lumot beriladi.

Kalit so'zlar: aqliy rivojlanish, taraqqiyot, o'quvchi, kichik maktab yoshi, qiziqish, o'qish, topshiriq, axloqiy sifat, mustaqil fikrlash, malaka va ko'nikma.

Abstract. The article provides information on the educational activities, interests and mobility of primary school children, factors affecting the development of their intellectual development, the interests of students, the development of intellectual development and their significance.

Keywords: mental development, academic performance, student, primary school age, interest, reading, homework, moral qualities, independent thinking, skills and abilities.

Kirish. Bugunga kunda mamalakatimizning rivojlanishi va ravnaqi uchun xizmat qiladigan, aqliy rivojlangan, iste'dodli yoshlarni tarbiyalash talab etilmoqda. Shunday ekan ta'lim jarayonini mukammallashtirmay jamiyat talab etayotgan yoshlarni shakllantirib bo'lmaydi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Pedagogik ta'limda bunga yechim topish, o'quvchilar qiziqishini, e'tiborini jalb qilish uchun ko'pgina metodlar, usullar, ishlab chiqilmoqda. Bu jarayonni esa har bir bola, o'quvchi turlicha o'z qiziqishidan, qobiliyatidan, turmush tarzidan jelib chiqqan holda qabul qilmoqda. Aynan bu dolzarb masalada pedagogning o'rnini asosiy negiz deb ham olsak bo'ladi.

Tadqiqotlardan kelib chiqdiki kichik yoshdagi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirishda quyidagi bir nechta samarali yondashuvlar mavjud.

- o'quvchilarda bilim olishga qiziqishni shakllantirish uchun qulay psixologik muhitni yaratish.

- o'quvchilarning bilim olishga qiziqishini oshiruvchi usul va usullar tizimini ishlab chiqish va joriy etish.

-kichik yoshdagi o'quvchilarda bilim olishga qiziqishni oshirishga qaratilgan usul va usullardan foydalanish.

- tadqiqotning dastlabki bosqichida o'rganishga qiziqish diagnostikasini o'tkazish

- final so'ngida esa o'quvchilarga qayta tashxis qo'yish.

Kichik yoshdagi o'quvchilarning qiziqishini oshirishning bir qator omillari mavjud.

O'quv materialining mazmuni,

O'qituvchining ma'lumotni to'g'ri yetkaza olishi,

Muhokama. Shaxsiy fazilatlarini va individual xususiyatlarini hisobga olish. Bundan tashqari G.I. Kroslining so'zlariga ko'ra dars jarayonida o'quvchini rag'batlantirib borish, unga ilmga bolgan motivatsiyani berish o'quvchini ta'limga bo'lgan e'tiborini jalb qilishda muhim rol o'ynaydi.

Maktab hayotining boshlang'ich davri 6-7 yoshdan 10-11 yoshgacha (1-4-sinflar) yosh oralig'ini egallaydi. Boshlang'ich maktab yoshida bolalar rivojlanishning sezilarli zaxiralariga ega. Ularni aniqlash va samarali foydalanish rivojlanish va tarbiya psixologiyasining asosiy vazifalaridan biridir. Bolaning maktabga kirishi bilan, ta'lim ta'siri ostida uning barcha ongli jarayonlarini qayta qurish boshlanadi, ular kattalarga xos bo'lgan fazilatlarga ega bo'ladilar, chunki bolalar ular uchun yangi faoliyatga va shaxslararo munosabatlar tizimiga kiritiladi. Bolada mavjud bo'lgan zaxiralardan mohirona foydalanish uchun bolalarni maktabda va uyda ishlashga imkon qadar tezroq moslashtirish, ularni o'qishga, diqqatlilikka, mehnatsevarlikka o'rgatish kerak. Maktabga kirish bilan bolada o'zini o'zi boshqarish, mehnat ko'nikmalari, odamlar bilan muloqot qilish qobiliyati, rol o'ynash xatti-harakati etarli darajada rivojlangan bo'lishi kerak. Bola maktabga kirgan paytdan boshlab rivojlanishning yangi ijtimoiy holati o'rnatiladi. O'qituvchi rivojlanishning ijtimoiy holatining markaziga aylanadi. Boshlang'ich maktab yoshida o'quv faoliyati etakchi o'rinni egallaydi. O'quv faoliyati - o'quv sub'ekti sifatida o'zini o'zgartirishga qaratilgan o'quvchilar faoliyatining maxsus shakli. Boshlang'ich maktab yoshida fikrlash asosiy vazifaga aylanadi. Kichik maktab o'quvchilari, maktabgacha yoshdagi bolalar kabi, odatda yaxshi mexanik xotiraga ega. Ularning ko'pchiligi o'qish davomida boshlang'ich maktab o'quv matnlarini mexanik ravishda yodlash, bu ko'pincha sezilarli qiyinchiliklarga olib keladi o'rta maktab material murakkabroq va hajm jihatidan kattalashganda va o'quv muammolarini hal qilish nafaqat materialni takrorlash qobiliyatini talab qiladi. Yoshga bog'liq xususiyat ham umumiy irodaning etishmasligi: kichik o'quvchi mo'ljallangan maqsad uchun uzoq vaqt kurashda, qiyinchilik va to'siqlarni engib o'tishda hali ko'p tajribaga ega emas. U muvaffaqiyatsizlikka uchragan taqdirda taslim bo'lishi mumkin, o'zining kuchli va imkonsizligiga ishonchini yo'qotadi. Ko'pincha injiqlik, o'jarlik bor. Ularning odatiy sababi oilaviy ta'limning kamchiliklari. Bola uning barcha istaklari va talablari qondirilishiga odatlangan, u hech narsada rad etishni ko'rmagan. Injiqlik va qaysarlik maktabning unga qo'yadigan qat'iy talablariga, o'zi xohlagan narsani qurbon qilish zarurligiga qarshi bolaning noroziligining o'ziga xos shaklidir. Kichik maktab o'quvchilari o'rtasidagi munosabatlarning o'ziga xos xususiyati shundaki, ularning do'stligi, qoida tariqasida, tashqi hayot sharoitlari va tasodifiy manfaatlarining umumiylikiga asoslanadi; masalan, ular bir partada o'tirishadi, yonma-yon yashaydilar, o'qish

yoki chizishga qiziqadilar... Kichik yoshdagi maktab o'quvchilarining ongi hali har qanday muhim shaxs xususiyatlariga ko'ra do'st tanlash darajasiga yetmagan. Ammo umuman olganda, III-IV sinfdagi bolalar shaxsiyat va xarakterning ayrim fazilatlarini chuqurroq bilishadi. Va allaqachon III sinfdagi bolalar, agar kerak bo'lsa, birgalikdagi mashg'ulotlar uchun sinfdoshlarni tanlang. Uchinchi sinf o'quvchilarining taxminan 75 foizi boshqa bolalarning ma'lum axloqiy fazilatlarini bilan o'z tanloviga turtki beradi.

Natija. Kichik yoshdagi o'quvchilarni qiziqtirish diagnostikasi. O'z ma'nosi bilan "qiziqish" lug'atdan aniqlaydigan bo'lsak biron-bir narsaga e'tibor, bilish va anglashga bo'lgan katta istakdir. Kognitiv qiziqish- bu anglashning shunday bir turi, kichik yoshdagi o'quvchilar hayotida alohida o'ringa ega. Negaki, maktabda asosiy yo'nalish bilim olish tizimini anglashga qaratilgan bo'ladi. Shundan kelib chiqadiki " kognitiv qiziqish " o'qishga qiziqishning xususiy, shaxsiy turi hisoblanadi.

Kichik yoshdagi maktab o'quvchilarini o'qitishga qiziqishning rivojlanishi baholash uchun, o'qitishga qiziqishni shakllantirish darajalari aniqlandi. Ular quyidagi jadvalda keltirilgan.

Daraja	Xususiyat
Yuqori	Bu darajada kichik yoshdagi o'quvchilarning o'qishga qiziqishning yuqori bo'lishi; Vazifalarni hal qilishda ijobiy his tuyg'ularning mavjudligi; Mavjud bilimlarni amaliyotda faol qo'llashda; Qiyinchilik tug'diradigan muayyan vaziyatlarda o'quvchi taslim bo'lmaydi, aksincha miya faoliyatini ishga soladi.
O'rta	Bu darajada kichik yoshdagi o'quvchilarning o'qishga qiziqishning o'rtacha bo'lishi. Ushbu qiziqish quyidagicha tavsiflanadi. Kognitiv qiziqish shaklining yetarli darajada yuqori emasligi; Bolaning diqqatini doimiy ravishda uyg'otish zarurati; Topshiriqqa qiziqishning mavjudligi va muayyan natijaga erishish istagi; Taklif etilgan kasb uchun ma'lum ijobiy his-tuyg'ularni saqlab qolish; Muvaffaqiyatli va to'g'ri bajarilgan ishdan qoniqish hissining mavjudligi; Qiyinchilik tug'diradigan muayyan vaziyatlarda o'quvchilar o'zlarini nochor his qilishlari va kattalarning yordamiga muhtoj bo'lishi.
Quyi	Bu darajada kichik yoshdagi o'quvchining o'qishi pastligini anglatadi. Ushbu qiziqish quyidagicha tavsiflanadi Darsga faqat boshida qiziqish; Topshiriqning yechimiga nisbatan " befarqlik " sifatida tavsiflanishi mumkin bo'lgan munosabat; Ishda ma'lum mahsuldorlikning yo'qligi, bolaning tez tez chalg'ishi.

Kichik yoshdagi o'quvchilarni o'qitishga qiziqishning dastlabki darajasini aniqlash uchun quyidagi metodikalari qo'llanildi.

1. Kichik yoshdagi o'quvchilarning ta'lim motivatsiyasini diagnostika qilish metodikasi. " Motivlar zinapoyasi" N. V . Elsimova
2. "Motivatsiya anketasi " muallif E.N. Elsimova
3. Umumiy o'rganish qobiliyatining tuzilishiga kognitiv qiziqishni diagnostika qilishning qamrovli tizimi. E. A . Baranov

Diagnostikadan so'ng, kichik yoshdagi o'quvchilarning o'qishga qiziqish darajasi past degan xulosaga kelish mumkin. Ushbu muammo bir qator omillar tufayli yuzaga kelishi mumkin, jumladan

- o'quvchining o'qituvchiga bo'lgan munosabati;
- o'qituvchining o'quvchiga munosabati;
- fanning o'quvchi hayotidagi ahamiyati;
- o'quvchining aqliy rivojlanish darajasi;
- o'quv faoliyatining unumdorligi;
- o'qitish maqsadini noto'g'ri tushunish;
- maktab qo'rquvi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda uchinchi sinf o'quvchilarning odob tog'risidagi fikr, va mulohazalari mazmuni va shakli va tuzilishi bilan fikr mulohazalaridan farqlanadi. Buning sababi ularning turmush tajribasi ko'lamini kengroqligi yosh davri xususiyatiga bog'liq farq bilan narsaga turlicha qarsh har xil yondashish muammo mohiyatini ochib berish uslubi bo'yicha ham farqlar mavjuddir. Amalda barcha tavsiyalarni qo'llash orqali siz o'quvchilarni bilimga bo'lgan qiziqishini oshirishimiz mumkin. Bolaning onggi ilmiy axborotlarni qabul qilishi murakkabroq jarayondir. Shuning uchun bu erda o'qituvchining professional yordami kerak, to'g'ri yondashuv va bolaning o'quv jarayoniga maksimal darajada jalb etilishi. Bundan tashqari, bolaning e'tiborini jalb qilish, qiziqishini oshirish kerak. Buning uchun puxta rejalashrilgan dars ishlanmasi, yangicha interaktiv metodlar bn o'qituvchi qurollanib, o'quvchini dars davomida qamrab olishi zarur. O'quvchi jarayonga o'z xohishi bilan ishtirok etishi va zerikish uchun fursat qolmasligi shart. Bolaning maktabgacha ta'limdan so'ng ilk qadami maktab maskani bo'ladi. O'ynab kulib yurgan bolada endi mas'uliyat biroz ko'payadi. Bolaning fikr-u hayolidan o'yin programmasi surilib, bilim olish, o'z ustida ishlash, yangi ko'nikmalarni hosil qilish jarayoni kechadi. Savod o'rgatish davri esa kichik yoshdagi o'quvchi va o'qituvchi uchun ham biroz murakkabroq davr hisoblanadi. O'quvchidan ko'proq mehnat, shijoat, chidamlilik talab etilsa, o'qituvchidan esa sabr, matonat, diqqat va psixologik yondashuv talab etiladi. Bola ushbu jarayondan muvaffaqiyatli o'tib olishi uchun esa, biz pedagog ustozlardan yuksak mahorat, izlanuvchanlik, kreativlik, o'z ustida ishlash, yangi texnologiyalar asosida darsni tashkil qilish talabi qo'yilgan. Hozirgi kunga kelib internet, virtuellik rivojlangan davrda biz uchun qulay bo'lgan onlayn kurslar, vebinarlar, marafonlar, mahorat darslari kabi turli xil axborot manbalarini o'rganib chiqishimiz va ularni amalda qo'llashimiz bizga fanni mukammal darajada o'zlashtirish o'qituvchi va o'quvchilar uchun imkoniyat yaratadi. Hozirgi davr zamonaviy ta'limda o'quvchilarning darsga bo'lgan munosabati qoniqarli darajada deb ham ayto olmaymiz. Chunki zamon

rivojlangan sari yoshlarning ham dunyoqarashi kengayib bormoqda. Aynan kichik yoshdagi bolalar kerakli bilim , ko'nikmalarni qabul qilishda muammolarga duch kelmoqda. Bular qanday muammolar deysizmi? Pedagogning o'z fanini chuqur bilmasligi, yangi texnologiyalar, internet tarmoqlaridan, programmalardan foydalana olmasligi, darsning borishi eski talqindagi metodlar asosida olib borilmoqda. Shu fursatdan foydalanib, Sobiq Prezidentimiz I. A. Karimovning so'zlaridan keltirib o'tmoqchiman. " Yaxshi yashashni istar ekanmiz, biz tezroq eskilik sarqitlaridan, illatlardan qutulishimiz zarur",-deya aytib o'tganlar. Zero bu so'zlar bejizga emas, davlatimiz rivojlanishi uchun eski tizimdan vos kechishimiz yangilik tomon intilishimiz, o'z ustimizda ko'proq ish olib borishimiz, yoshlarni ta'limga, bilim olishga bo'lgan ishtiyoqni uyg'otishimiz zarur. Buning uchun hozirda chet el pedagoglarining metodik qo'llanmalari, rus olimlarining tadqiqot ishlarini, nazariy bilimlarni o'rganib borishimiz, ularni amalda qo'llay olishimiz zarur. Shundagina kichik yoshdagi bolalarni o'qishga qiziqtirish imkonini beradi. Darsni tashkil etishda bir necha metodlarni qo'llab o'quvchi e'tiborini jalb qilish mumkin. Masalan, o'rgimchak to'ri metodi, yelpig'ich metodi, to'rt taraf metodi, klasster, maktub, asalari va shunga o'xshash bir qancha metodlarni o'rganib ular ustida ish olib borish mumkin. Ishoning bu metodlar yoshlarning e'tiborini jalb qilishda, ularning aqliy faoliyatini rivojlantirishda, kreativ fikrlashga, undaydi. Biz bu metodlarni qo'llar ekanmiz, darsni ham o'yin tarzida olib borishimiz o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini uyg'otamiz. Davlat Ta'lim tizimida ham yildan- yilga ta'limga oid bir qancha o'zgarishlar, islohotlar olib borilmoqda. Masalan, ta'lim oluvchilar uchun shart - sharoitlar, smart darsliklar, dars mavzusi yuzasidan audio videoroliklar, ishlab chiqilmoqda, bolalarga ushbu mavzuni kengroq yoritib berish uchun yangi texnologiyalar, usullar joriy etilmoqda.

References

1. Umarova Gulhayo Murodiljonovna. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiruvchi texnologiyalar // American Journal of Interdisciplinary Research and Development. Volume 09, Oct., 2022. pp. 210-224.
2. Gulhayo Umarova Murodiljanovna, Zulayho Jabborova Mansur qizi. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish // "Ustozlar uchun" fidoyi va jonkuyar pedagoglar jurnali. 34-son, 1-to'plam, dekabr, 2022. 8-12 b.
3. Gulhayo Umarova Murodiljanovna, D.O.Ximmataliyev. O'smirlarda vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishning usullari va vositalari // "Ustozlar uchun" fidoyi va jonkuyar pedagoglar jurnali. 34-son, 1-to'plam, dekabr, 2022. 13-23 b.
4. Umarova Gulhayo Murodiljanovna. Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda o'qishga bo'lgan qiziqishni klasterli yondashuv asosida rivojlantirish // "Pedagogs" international research journal. Volume-21, Issue-2, November, 2022. Pp.7-10.